

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom [Creative Commons Imenovanje 4.0 međunarodna](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Domagoj MARIĆ

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
Veleposlanstvo RH u Beču
Rennweg 3
1030 Wien, Austria
domagoj_maric@yahoo.co.uk

UDK 78.071.1 Urban, J.

DOI: <https://doi.org/10.29162/ANAFORA.v5i1.3>

Izvorni znanstveni članak
Original Research Article

Gerold GRUBER

Exil. arte Zentrum
Sveučilište za glazbu i scensku umjetnost, Beč
Lothringerstr. 18/III
1030 Wien, Austria
gerold.gruber@exilarte.at

Primljeno 14. ožujka 2018.

Received: 14 March 2018

Prihvaćeno 10. svibnja 2018.

Accepted: 10 May 2018

PRILOG POZNAVANJU ŽIVOTA I OPUSA SKLADATELJA JANA URBANA

Sažetak

Jan Urban (1875. – 1952.) češki je skladatelj koji je većinu svog života proveo na južnoslavenskom tlu: 1899. godine dolazi u Kraljevinu Srbiju gdje dobiva posao vojnog kapelnika, s kojim nastavlja nakon 1918. u Kraljevini SHS, kasnije Kraljevini Jugoslaviji. Budući da je od dolaska u Srbiju do umirovljenja 1941. radio kao vojni glazbenik, osobno je sudjelovao u Balkanskim ratovima i Prvom svjetskom ratu, a vojna služba omogućila mu je da djeluje u nekoliko gradova tadašnje države, među kojima posebno mjesto zauzima Osijek, grad s bogatom glazbeno-scenskom tradicijom, koji je – kao i njegov rodni Prag – do 1918. bio u sastavu Dvojne monarhije. Među Urbanova glavna djela ubrajaju se dvije opere („Majka“ i „Đul Beaza“), dvije operete („Igumanov grijeh“ i „Terpsihora“), brojna djela za orkestar (9 „Srpskih plesova“, 13 „Poskočica“, 20 uvertira, suite), preko 50 skladbi za klavir tiskanih prije Prvog svjetskog rata i dr.

Ključne riječi: Jan Urban, Osijek, glazbeno-scensko stvaralaštvo, vojna glazba

Uvod

Cilj je rada prikazati život i opus Jana Urbana, češkog skladatelja koji je većinu svog života proveo na južnoslavenskom tlu – prvo u Kraljevini Srbiji, nakon 1918. Kraljevini SHS, kasnije Kraljevini Jugoslaviji i konačno nakon okupacije 1941. i oslobođenja 1945. u postratnoj Jugoslaviji. Imajući u vidu činjenicu da je od dolaska u Srbiju do umirovljenja 1941. radio kao vojni glazbenik, sudjelovao je u dvama Balkanskim ratovima i Prvom svjetskom ratu. Karakter vojne službe u Kraljevini Jugoslaviji omogućio mu je da djeluje u nekoliko gradova tadašnje države, od kojih posebno mjesto pripada Osijeku, gdje je djelujući od 1920. do 1941. svoje glazbeno djelovanje proširivao iz domene vojnog kapelnika na ostale glazbene aktivnosti, posebno na glazbeno-scensko područje.¹

Imajući u vidu da je stvaralaštvo Jana Urbana gotovo u potpunosti muzikološki neobrađeno, cilj rada je u prvom redu napraviti pregled Urbanova opusa iz njegove ostavštine i na osnovu djela koja se nalaze u ostavštini pokušati rekonstruirati glavne karakteristike skladateljeva opusa. Iako rekonstrukcija potpunog opusa skladatelja nije intencija ovoga rada, djelomično su spomenuta i Urbanova djela koja navode novinski članci i ostala literatura, a koja nam u ovom trenutku nisu dostupna (po pitanju primarnih izvora, rad se ograničava na skladbe koje se nalaze u ostavštini Jana Urbana). Utoliko rad može biti shvaćen kao početak sustavnog istraživanja opusa Jana Urbana, čije se skladbe nalaze u raznim arhivima i bibliotekama, što zahtijeva temeljit terenski rad.

¹ Kako je Urbanov materinski jezik češki, a imajući u vidu da je djelovao kao kapelnik vojske Kraljevine Srbije, mnoge njegove skladbe nose naslove na češkom i srpskom jeziku. U radu se donose nazivi skladbi na hrvatskom jeziku (npr. valcer umjesto izvorne oznake valčik; „Igumanov grijeh“ i „Srpski ples“ umjesto izvornih imena „Igumanov greh“ i „Srpska igra“), a na hrvatskom jeziku donose se i ulomci iz suvremenih srpskih časopisa s kritikom Urbanovih djela. U izvorniku se donose nazivi institucija, organizacija i medija (npr. Novosadsko pozorište, zbor „Čika Ljuba“, časopis „Prosveta“ i sl.), a kako bi čitatelj imao uvid u originalne nazive skladbi, time i multinacionalni karakter Urbanova opusa, djela su u izvorniku donesena u popisu iz ostavštine (dodatak).

Rekonstrukcija života i opusa Jana Urbana bila bi teško izvediva bez snažnog osobnog angažmana pijanistice i pedagoginje Biljane Urban, skladateljve unuke, koja je preuzela zadaću svog oca Slobodana Urbana, koji je prvi započeo sa sustavnim popisivanjem skladbi Jana Urbana. U ostavštini Jana Urbana, koju je njegova unuka u svrhu istraživanja biografije i opusa skladatelja posudila exil.arte Zentrum pri bečkom Sveučilištu za glazbu i scensku umjetnost, čuvaju se ne samo skladbe Jana Urbana u rukopisu, kopiji i tiskanom obliku, nego i niz kopija novinskih članaka u kojima se obrađuje biografija i opus skladatelja. Ostale tragove Jana Urbana moguće je pronaći u institucijama u kojima je skladatelj djelovao, npr. u sklopu arhivske građe o osječkom HNK, koja se ne čuva samo u zgradi kazališta, nego djelomično i u Državnom arhivu u Osijeku, Muzeju Slavonije u Osijeku i dr. (usp. Sršan 2008: 19).

Imajući u vidu da Jan Urban do sada nije bio predmet sustavnijeg muzikološkog istraživanja, te da ga hrvatska i srpska muzikologija kratko spominju u samo nekoliko priručnika leksikografsko-enciklopedijskog karaktera, razumljiva je činjenica da su glavni izvori za rekonstrukciju biografije i opusa Jana Urban recenzije o Urbanovim praizvedbama, objavljene uglavnom u međuratnom periodu, zatim zbirka članaka iz Urbanove ostavštine, bez obzira na to što podaci o godištu i novini često nisu poznati, i – kao ključan izvor – obiteljska predaja s kojom je autore ovoga rada upoznala skladateljva unuka.²

Iako po profesiji vojni kapelnik, aktivnost Jana Urbana u pojedinim sredinama nadilazila je zadaće njegovog vojnog angažmana. Tako je osnovao nekoliko ansambala – između ostalih zbor „Čika Ljuba“ i prvi gudački orkestar u Valjevu te „Strossmayer“ u Osijeku (Ranković-b, 3.1.8.). Iako je svoju prvu operu „Majka“ praizveo u Beogradu 1910., glazbenoj se sceni Urban vraća posebno za svog djelovanja u Osijeku, gradu koji uz Zagreb i Split predstavlja jedno od tri hrvatska operetna središta (usp. Bogner-Šaban

² U ostavštini je sačuvano mnogo novinskih članaka o Janu Urbanu koji su objavljeni u srbijanskom tisku od kraja četrdesetih do osamdesetih godina 20. st. Kako su članci izrezani iz novina bez navoda o naslovu, broju i datumu izdanja tiskovine, nije ih moguće citirati u popisu literature, no budući da su dragocjen izvor za rekonstrukciju biografije skladatelja, citirani su u radu prema signaturi u ostavštini.

1997: 87). Članci koji se nalaze u Urbanovoj ostavštini svjedoče o njegovoj bogatoj skladateljskoj, dirigentskoj i pedagoškoj aktivnosti.

1. Biografija Jana Urbana

Biografija Jana Urbana okvirno se može podijeliti u četiri cjeline: praški period (1875. – 1899.), prvi valjevski period (1899. – 1912.), ratni i međuratni period (1912. – 1941.) koji Urban provodi u nekoliko gradova i drugi valjevski period (1941. – 1952.).

1.1. Praški period

Jan Urban rođen je 28. listopada 1875. u Pragu (usp. Skovran 1977: 626, Kovačević 1984: 487).³ Do njegova dolaska u Srbiju u proljeće 1899. (Vujić-a, 3.1.3., spominje 25. ožujka 1899. kao datum Urbanova stupanja u srpsku vojsku) raspoložemo s malo podataka. Obiteljska predaja pamti da je Jan bio jedino muško dijete u bogatoj trgovačkoj obitelji i pretpostavlja sukob s ocem (možda zbog odabira studija) kao razlog konačnog odlaska iz Praga. 9. lipnja 1896. Urban završava Praški konzervatorij,⁴ no o trogodišnjem češkom razdoblju od završetka studija do stupanja na dužnost u srpskoj vojsci za sada nemamo podataka (usp. Vujić-a, 3.1.3.). Ipak, simptomatično je da su češki glazbenici, osobito nakon ukidanja Bachova apsolutizma, nastavljajući tako raniju tradiciju koja je Charlesa Burneya nagnala da tu krunsku zemlju Habsburške Monarhije nazove „konzervatorijem Europe“, karijeru nastavljali u južnoslavenskim zemljama, o čemu između ostaloga svjedoči i članak o povijesti vojne muzike u Valjevu (Ranković-b, 3.1.9.), koji osim Urbana imenom navodi još pet voditelja Valjevske vojne muzike,

³ Vujić-a (3.1.3.) kao datum rođenja navodi 20. listopada 1875.

⁴ Vujić-a (3.1.3.) donosi zanimljivu anegdodu o svojevrsnoj posthumnoj nostrifikaciji Urbanove diplome, kojom je od strane Muzičke akademije u Beogradu potvrđeno da je Praški konzervatorij bio najviša glazbena obrazovna institucija u Češkoj te da se diploma nostrificira kao diploma visoke škole. Potvrda beogradske Muzičke akademije izdana je 30. rujna 1958. na zahtjev Zavoda za socijalno osiguranje u Valjevu, s ciljem određivanja iznosa mirovine Urbanovoj udovici.

čija imena u pravilu odaju češko podrijetlo (Dragutin Franjo Pokorni⁵, Milan Buzin, Juraj Šteh, Hinko Maržinec i Vaclav Mali). I Andreis (1989: 618) upućuje na brojne češke glazbenike koji su nakon ukidanja Bachova apsolutizma i procvata građanskog društva u Srbiji i Vojvodini, tada još u sastavu Dvojne monarhije, došli u Srbiju, što je rezultiralo osnivanjem brojnih muzičkih društava. Prema Andreisu (1989: 618) među češke glazbenike najzaslužnije za glazbeni procvat u Srbiji ubrajaju se Vaclav Horejšek (1839. – 1874.), Gvido Havlas (1839. – 1909.), Vojtěch Hlavač (1849. – 1911.), Hugo Doubek (1852. – 1897.) i Robert Tolinger (1859. – 1911.), od kojih je većina upoznala i obrađivala srpski glazbeni folklor. Robert Tolinger je i pokretač prvog srpskog glazbenog časopisa „Gudalo“, koji je izlazio u Velikoj Kikindi, tada još u sastavu Habsburške Monarhije, 1886. i 1887. godine. Stana Đurić-Klajn (3.1.5.) i M. R. (3.1.10.) navode da je Urban jedan od posljednjih čeških skladatelja koji su došli na tlo Srbije, a koji su u Kraljevini Srbiju dolazili mahom od šezdesetih godina 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata.

Srbija se kao odredište čeških skladatelja može protumačiti i iz ideološko-političkih razloga, jer je, nakon Berlinskog kongresa 1878. uz bitno manju Crnu Goru i udaljeniju Bugarsku bila jedina samostalna slavenska zemlja među zapadnoslavenskim i južnoslavenskim narodima. Panslavenske ideje susrest ćemo i u dijelu Urbanova opusa.

1.2. Prvi valjevski period

Dolazak u Srbiju profesionalno će i privatno obilježiti Jana Urbana do kraja života. Zahvaljujući izdanjima Službenog vojnog lista *ministarstva* Kraljevine Srbije moguće je detektirati točan datum kada Jan Urban stupa u vojnu službu u Srbiji. Prvi dokument koji potvrđuje Urbanov boravak u Srbiji kao i angažman u vojsci je izdanje Službenog vojnog lista od 3. travnja

⁵ Urbanov životni put također se može dovesti u vezu s Dragutinom Pokornijem, češkim dirigentom rođenim u Čermakovici 1868., koji je, kao i Urban, svoj radni vijek proveo kao vojni kapelnik u Beogradu, Valjevu i Nišu. Pokorni je djelovao kao referent vojnih muzika od 1920. do 1937. i kapelnik orkestra kraljeve garde, a osnovao je i središnji muzički arhiv pri Ministarstvu vojske i mornarice u Beogradu (usp. Pejović 1977: 101).

1899., u kojem se na str. 2 navodi: „Mi Aleksandar I. po milosti božjoj i u volji narodnoj kralj Srbije, na prijedlog Našeg vojnog ministra postavljamo za ugovornog kapelnika četvrte klase, Jana Urbana, svršenog konzervatorista iz Češke. Naš vojni ministar neka izvrši ovaj ukaz. F/ANo. 2322. 25. 3. 1899. godine. U Beogradu.“ U izdanju istog glasnika dva tjedna nakon navedenog ukaza navodi se: „Od 13. travnja ove godine F/ANr. 2852, po potrebi službe određen je: Za kapelana vojne muzike drinske divizijske oblasti, kapelnik IV klase (pod ugovorom) Jan Urban, novoprimitljeni.“⁶ Rješenjem vojnog ministra od 23. listopada 1899. objavljenom u Službenom vojnom listu od 30. listopada 1899. stoji da se „za kapelnika muzike V. pješadijskog puka ‘Kralja Milana’“ postavlja „kapelnik IV. klase Jan Urban, do sada kapelnik drinske vojne muzike“.⁷ Na poziciji nižeg vojnog kapelnika Urban ostaje do prije Prvog svjetskog rata (Vujić-a, 3.1.3.; Ranković-a, 3.1.7.; Ranković-b, 3.1.9.).

Četiri godine po dolasku, točnije 7. srpnja 1903. po Julijanskom kalendaru (Vujić-a, 3.1.3.) Urban se u Valjevu ženi Milkom Perić.⁸ Sukladno važećim propisima, vojne vlasti trebale su prethodno odobriti ženidbu: Službeni vojni list od 2. ožujka 1903. donosi sljedeću obavijest: „Ženidba je odobrena. Konačno. Kapelniku četvrte klase Janu Urbanu s gospođicom Milkom kćeri Nenada Perića računovođe valjevskog prvostupanjskog suda“. S Milkom Perić Urban dobiva šestero djece: pet sinova (Vladimira, Momčila, Borišu, Ljubišu i Slobodana) i jednu kćer (Katarinu).⁹ Ženidba u Valjevu predstavlja pravu prekretnicu u životu

⁶ Službeni vojni list, 17. 04. 1899., br. 15, str. 8.

⁷ Službeni vojni list, 30. 10. 1899., br. 43, str. 1.

⁸ Detaljno iznoseći podrijetlo Milke Perić, Vujić-a (3.1.3.) naglašava da Urbanova supruga potječe iz valjevske obitelji; roditelji su joj bili Poklesija i Nenad Perić, koji je djelovao kao činovnik okružnog suda. Nekoliko članaka koji se nalaze u Urbanovoj ostavštini romansirano govore o ljepoti Milke Perić, koju je naslijedila i njezina kći Katarina, pobjednica izbora za miss Kraljevine Jugoslavije 1931. (Vujić-a, 3.1.3.). Iz obitelji Perić potječe i Konstantin Perić, brat Milke Perić, čuveni polonist. Milka Perić umrla je u Valjevu 1968., nadživjevši svog supruga za šesnaest godina.

⁹ Iako se u različitim izvorima nalaze različiti podaci o broju Urbanove djece, zaključak o ukupnom broju od šestero djece kombinacija je obiteljske predaje i

mladog češkog skladatelja, koji prema podacima pri sklapanju braka prelazi na pravoslavnu vjeru (vjerojatno i zbog vojničke službe) te mijenja ime u Jovan, kojim se djelomično, no ne i u potpunosti,¹⁰ služio do kraja života. O Urbanovu prelasku na pravoslavnu vjeru izvijestio je Službeni vojni list: „Kapelnik IV klase Jan Urban, prešao je iz katoličke u pravoslavnu vjeru i na krštenju dobio ime Jovan. Iz kancelarije općeg-vojnog odjeljenja vojnog ministarstva F/ANo. 437. 16. lipnja 1903. godine u Beogradu.“

Razdoblje od dolaska u Srbiju do izbijanja Prvog balkanskog rata Urban po svoj prilici najviše provodi u Valjevu, o čemu svjedoče dokazi o pedagoškoj i vojnoj aktivnosti. Državni kalendari Kraljevine Srbije za 1902. i 1903. godinu navode Urbana kao kapelnika IV. klase službujućeg u Valjevu, dok Državni kalendar iz 1906. navodi da je Urban promaknut u kapelnika III klase (Ranković-b, 3.1.9.). Odluku o promaknuću u kapelnika III klase donosi Službeni vojni list od 29. 6. 1906., str. 4., dok Urban postaje kapelnik II klase odlukom od 1. 1. 1910.¹¹

U prvom valjevskom periodu (1899. – 1912.) Urban započinje pedagošku i glazbeno-organizacijsku aktivnost. Češki skladatelj u novoj sredini osniva prvi ansambl – gudački orkestar kojim je ravnao 1903., a iste godine preuzima i ulogu zborovođe „Radničkog zbora“ koji će se dvije godine kasnije ujediniti s „Radničkim pozorištem“, čime nastaje zbor „Abrašević“ (Ranković-a, 3.1.3.). U Valjevu će od 1907. djelovati i kao zborovođa

obavijesti o obilježavanju obljetnice smrti sina Vladimira, na kojoj je navedena ožalošćena rodbina. U spomenutoj obavijesti stoji: „Javljam srodnicima i poznanicima da u subotu 15. prosinca prije podne dajemo godišnji spomen u valjevskoj crkvi našem milom i nikad neprežaljenom sinu prvijencu, bratu, sestriću i unuku Vladimiru J. Urbanu, svršenom đaku osnovne škole, koji je poslije teškog petnaesto-mjesečnog bolovanja preminuo u Nišu i tamo sahranjen. Valjevo, prosinac 1917. god. Do vijeka ožalošćeni roditelji: Milka i Jovan Urban, vojni kapelnik; braća: Momčilo, Boriša i Ljubiša; sestra Kačuša; djed Nenad Perić, činovnik; ujak Konstantin Perić, nastavnik gimn.; tete: Stana i Jela s ostalom rodbinom.“ (Beogradske novine, 12. 12. 1917., str. 4.)

¹⁰ Postoji mnogo primjera u kojima se Urban i nakon prelaska na pravoslavnu vjeru navodi kao Jan – i službenih dokumenata (npr. Službeni vojni list od 03. 07. 1914.) i potpisivanja skladbi kao Jan Urban.

¹¹ Službeni vojni list od 9. 1. 1910., str. 4.

obnovljenog pjevačkog društva „Čika Ljuba“, a pedagošku aktivnost intenzivno obavlja 1907. i 1908. podučavajući u svom gradu notno pjevanje (Ranković-a, 3.1.3.).

Nekoliko izvora potvrđuje Urbanovu pedagošku aktivnost: „Prosvetni glasnik“ u srpanjskom izdanju iz 1907., str. 483, navodi ga kao jednog od pet učitelja privatne Više ženske škole u Valjevu, u kojoj je djelovalo i sedam profesora, a lipanjsko izdanje od 1908., str. 481, iste tiskovine navodi da je Urban vojni kapelnik koji predaje notno pjevanje, i to osam sati tjedno. Činjenica da je diplomirao na Praškom konzervatoriju nije donosila samo prednosti u novoj sredini. Postupak nostrifikacije diplome u početku nije tekao glatko: „Prosvetni glasnik“ od prosinca 1904. (str. 659) donosi obavijest da je Urban 28. listopada 1904. podnio molbu Ministarstvu prosvjete i crkvenih poslova za odobrenje da djeluje kao honorarni nastavnik pjevanja u Valjevskoj gimnaziji. Ministarsko vijeće predmet je dodijelilo učitelju glazbe i pjevanja u Prvoj beogradskoj gimnaziji Petru Krstiću, sa zamolbom da prouči dokumentaciju i donese odluku o Urbanovim kvalifikacijama. Odluka koju je potvrdilo Ministarstvo nije išla na ruku skladatelju: „Prosvetni glasnik“ u izdanju od veljače 1905. na str. 146 donosi obavijest da je Vijeće „prema rješenju g. Krstića (...) odlučilo: da g. Jovan Urban prema podnesenim dokumentima nema propisne kvalifikacije za učitelja muzike i pjevanja u srednjim školama“. Upravo je navedeno rješenje razlog zbog kojega je Urban bio prisiljen svoju pedagošku aktivnost vršiti u privatnoj obrazovnoj ustanovi.

Urban u ovom razdoblju sklada niz klavirskih minijatura objavljenih do 1910. Đorđević (1969: 140–141) navodi pet Urbanovih tiskanih izdanja za klavir prije 1914.: uz tri navedena klavirska albuma u popisu djela u ostavštini (1.1.1. „Zbirka kompozicija, sveska II“; 1.1.2. „Klavir-Album“; 1.1.3. „Zbirka kompozicija, sveska IV“), Đorđević spominje i „Srpsko potpuri od J. Urbana za glasovir iz valjevskih motiva“ kao i „Fatima valcer“. U prvom valjevskom periodu Urban počinje skladati orkestralna i scenska djela („Prokop“, opera „Majka“ i dr.).

1.3. Ratni i međuratni period

Prema raspoloživim podacima, Urbanovo službovanje izvan Valjeva započinje Prvim balkanskim ratom 1912. godine i završava izbijanjem Drugog svjetskog rata 1941., kada se skladatelj nakon sloma Kraljevine Jugoslavije u čijoj je vojsci radio i nakon proglašenja marionetske NDH ponovno vraća u Valjevo, gdje provodi posljednjih jedanaest godina života. Gotovo je nemoguće točno rekonstruirati razdoblja u kojima je Urban boravio u pojedinim gradovima u razdoblju između 1912. i 1941., a nije isključeno da je u istom razdoblju također boravio u Valjevu. Kao tragovi prema kojima se može rekonstruirati Urbanov boravak u pojedinim razdobljima mogu koristiti i potpisi pojedinih autorskih dokumenata – pisama i notnog materijala – s naznakom mjesta i datuma, no to nam još uvijek ne govori dovoljno o periodu koji je Urban proveo u određenoj sredini. *Muzička enciklopedija* Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje uz Valjevo donosi i Niš, Prištinu, Skopje i Osijek kao gradove u kojima je Urban službovao, uz napomenu da je bio upravnik Vojne muzičke škole u Vršcu od 1926. do 1928.¹² Urban je kao kazališni dirigent djelovao u Skopju i Osijeku (usp. Kovačević 1984: 487).

U članku „Intervju Jana Urbana“ (3.1.2.) navodi se da je skladatelj već 1913. u Nišu, gdje je radio kao zborovođa „Niškog željezničkog društva“. Ranković-b (3.1.9.) u pregledu Valjevske vojne muzike navodi da je nakon Urbana tim vojnim sastavom oko 1920. upravljao također praški đak Milan Buzin, što potvrđuje da Jan Urban dvadesetak godina nakon dolaska u Srbiju više nije u Valjevu. Prvi profesionalni boravak izvan Valjeva predstavlja Urbanovo sudjelovanje u Prvom i Drugom balkanskom ratu, o čemu svjedoči uvjerenje koje spominje Vujić-a (3.1.3., kasnije u tekstu), ali i Biblija koju je imao uza sebe i na čije je stranice zapisivao pisma svojoj supruzi (3.3.1.).

Službeni vojni list od 3. srpnja 1914. (str. 7) donosi vijest da se Urban kao kapelnik I. klase s danom 21. lipnja 1914., dakle prije izbijanja Prvog svjetskog rata, postavlja za kapelnika muzike Kosovske divizije, i to na novo

¹² U članku „Intervju Jana Urbana“ (3.1.2.) navodi se da je Urban navedenu funkciju izvršavao od 1924. do 1927.

radno mjesto stupa s pozicije kapelnika muzike Moravske divizije. Odlukom prijestolonasljednika Aleksandra od 6. lipnja 1915., Urban je odlikovan „srebrnom medaljom za revnosnu službu“ za sudjelovanje u Prvom svjetskom ratu (u izvorniku u ratu 1914–1915; Službeni vojni list, 12. 06. 1915., br. 17, str. 6), dok je „zlatnom medaljom za revnosnu službu“ odlikovan 11. travnja 1920. (Službeni vojni list, 26. 04. 1920., br. 17, str. 19). Urban je u jeku Prvog svjetskog rata intenzivno nastavio sa skladateljskim radom – nekoliko je njegovih najznačajnijih skladbi nastalo na Krfu 1916. godine: Srpski plesovi „Trojanac“ i „Kokonješte“, „Zvuci ispod Medvednika“, „S istoka“ i dr.

Od navedenih gradova u kojima je Urban službovao, posebno mjesto pripada Osijeku kao sredini s najznačajnijom glazbeno-scenskom tradicijom u kojoj je Urban djelovao nakon napuštanja Češke i gradu koji je, baš kao i njegov rodni Prag, do 1918. pripadao kruni Austro-Ugarske Monarhije. Osijek je kao drugi najveći grad Banske Hrvatske nakon Zagreba do 1918.¹³ i u međuratnom razdoblju zadržao visok stupanj gospodarskog razvoja, pa tako u gradu na Dravi u međuratnom razdoblju djeluje nekoliko tvornica (tvornice pokućstva, lana, sapuna, žigica), nekoliko banaka, štedionica i osiguravajućih društava uz preko tisuću obrtnika, dok status prometnog središta opravdava šest željezničkih i tri riječno-brodarske postaje (usp. Živaković-Kerže 2005: 10–12). Navedeni pokazatelji bogate gospodarske aktivnosti mogu poslužiti kao pretpostavka za kulturnu potražnju građanskog društva, pri čemu je kazališna kuća sa svojim repertoarom¹⁴ odigrala ključnu ulogu.

Glazbeno-scenska tradicija u Osijeku seže daleko u prošlost. Iako je zgrada današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku dovršena već 1866., do službenog osnutka HNK 7. prosinca 1907. služila je uglavnom za gostovanja stranih – u prvom redu germanofonih kazališnih trupa – a

¹³ Živaković-Kerže (1998: 429) detaljno je opisala razvoj Osijeka u odnosu na Zagreb po pitanju broja stanovnika. Dva grada imala su 1869. godine približno jednak broj stanovnika (Zagreb 19 857, a Osijek 17 247), da bi prema prijelazu stoljeća i početkom 20. st. Osijek sve više zaostajao za Zagrebom, koji je 1910. brojio 74 703 stanovnika, dok je Osijek iste godine imao 28 505 stanovnika.

¹⁴ Dobar pregled repertoara Osječkog HNK od 1907. naovamo nudi Paulik (2008).

kasnije i Novosadskog kazališta (usp. Bogner-Šaban 1997: 17–18). U godinama između 1928. i 1935. osječko kazalište doživljava unazađenje u odnosu na prethodne sezone – nakon ukidanja glazbene repertoarne grane 1927., čije aktivnosti na sebe preuzimaju gradska amaterska društva, dramski ansambl 1928. spaja se s Novosadskim pozorištem. Glazbeno-scenska aktivnost kazališta obnavlja se nakon devetogodišnjeg razdoblja u sezoni 1935./36. i to jednom operetnom (Kalmanova „Cirkuska princeza“) i jednom opernom (Puccinijeva „Madame Butterfly“) produkcijom, dok ustanova nosi ime Hrvatsko narodno kazalište tek od 1970. (usp. Bogner-Šaban 1997: 21–22, 25, 29, 97).

Osječko razdoblje Jana Urbana u periodu između 1912. i 1941. zasigurno je najduže i najplodnije i o njemu svjedoče mnogi dokazi. Prvi dokument koji potvrđuje Urbanov boravak u Osijeku je pismo napisano njegovoj supruzi Milki iz 1920., a obiteljska tradicija pamti da je u Osijeku (po svojoj prilici uz nekoliko prekida) boravio do izbijanja Drugog svjetskog rata u Kraljevini Jugoslaviji 1941. godine, tj. do svog umirovljenja („Intervju Jana Urbana“, 3.1.2.). Vujić-a (3.1.3.) navodi da je Urban upravo od Osječke vojne oblasti dobio uvjerenje da je sudjelovao u svim ratovima koje je Kraljevina Srbija vodila od 1912. do 1918., koje je izdano 23. srpnja 1923., dok isti autor (Vujić-b, 3.1.8.) sa sigurnošću zaključuje da je Urban u Osijeku službovao 1926. godine u funkciji majora, kada je izvedena opereta „Igumanov grijeh“. Urban je u Osijeku proslavio i 35. obljetnicu skladateljskog i kapelničkog rada, obilježivši ju koncertom Osječke filharmonije kojim je sam ravnao, a na kojemu su izvedena njegova djela („Dve umetničke proslave u Osijeku“). Te 1934. godine Urban nosi čin potpukovnika i obnaša funkciju višeg vojnog kapelnika.

U svakom slučaju, Urbanov osječki period sa sigurnošću je najplodniji po pitanju glazbeno-scenskih djela (usp. Đurić-Klajn, 3.1.5.) jer su u Osijeku praižvedeni njegova opera „Đul-Beaza“, operete „Igumanov grijeh“ i „Terpsihora“ te „Otok smrti“, muzičko-dramatski traktat u tri dijela (detaljnije o broju pojedinih izvedbi u poglavlju 3.2.).

Popisavši aktivnosti svog oca u osječkom razdoblju, Urbanov sin Slobodan naveo je da je Jan Urban u Osijeku osnovao glazbeno društvo „Strossmayer“, Osječku filharmoniju u kojoj su svirali u pravilu vojni

glazbenici kao i prvi vojni orkestar na tlu Kraljevine SHS. Navedeni je orkestar prema riječima Slobodana Urbana osnovan odmah po Urbanovu dolasku u Osijek, 1920., a sastojao se od 36 glazbenika uglavnom češkog podrijetla. Uz to, skladateljev sin navodi da je Jan Urban bio aktivni član Kluba hrvatskih književnika i umjetnika, skladao je za kazališnu kuću te njegovao suradnju sa „Sokolom“ i Hrvatskim pjevačkim društvom „Lipa“. Osječkom građanskom društvu u prvom je redu bio poznat kao dirigent promenadnih koncerata, koji su se redovito održavali nedjeljom u različitim gradskim središtima (Tvrđa, Donji grad, Gornji grad...). Navedene skladateljeve aktivnosti potvrdio je i prof. dr. sc. Goran Rem na predavanju „Srednjoeuropski Osijek i Jan Urban“ održanom 31. ožujka 2017. u okviru Dana Jana Urbana u Osijeku.

Urban je napustio Osijek 1941. godine, slomom Kraljevine Jugoslavije u kojoj je službovao i nastankom Nezavisne Države Hrvatske. Imajući u vidu njegovu službu u vojsci Kraljevine Srbije i Kraljevine Jugoslavije, kao i dobro istraženu sudbinu osječkih Židova 1941., od kojih je dio bio aktivan u glazbeno-scenskom životu grada, utemeljena je pretpostavka da je Urban otišao u Valjevo kako bi sačuvao živu glavu. Budući da su progoni osječkih Židova sustavno počeli već 1941. (usp. Fišer 1998: 426), u koncentracijskom logoru u Italiji 1941. završio je Urbanov bliski suradnik Lav Mirski (1893. – 1961.), glazbenik židovskog podrijetla koji je u Osijeku djelovao otprilike u isto vrijeme kada i Urban – između 1924. i 1941. godine – a glazbeni život grada obilježio je također kao dirigent i pedagog. Mirski je u dva navrata (1924. – 1941. i 1947. – 1956.) bio dirigent i direktor opere osječkog HNK, zatim uz Urbana osnivač Osječke filharmonije (1924.), zborovođa HPD „Zrinski“ i HGPD „Kuhač“ te dugogodišnji ravnatelj (1926. – 1941.) i jedan od utemeljitelja osječke glazbene škole. Za razliku od Urbana, koji nije imao židovske krvi, Mirski se nakon kraja Drugog svjetskog rata, točnije 1947. vratio u Osijek, gdje je ponovno bio aktivan kao dirigent opere i intendant HNK (usp. Kovačević 1974: 589, Mirski 1984: 22, Živaković-Kerže 2005: 201–202).

1.4. Drugi valjevski period

Drugi svjetski rat Urban provodi u Valjevu kao umirovljenik. Ipak, u trajnu mirovinu stupa 17. svibnja 1946. s više od 46 godina radnog staža (Vujić-a, 3.1.3.). Sedam godina koliko je poživio nakon kraja Drugog svjetskog rata, češki je skladatelj proveo u Valjevu, gdje se aktivno uključio u obnovu glazbenog života. Svoje antifašističko opredjeljenje Urban je potvrdio nizom skladbi nastalih nakon 1941. (npr. „Elegija“ posvećena narodnom heroju Žikici Jovanoviću Špancu, signatura u ostavštini 1.4.8.). Upravo izjava skladatelja u članku 3.1.2. kao jedini skladatelj citat kojim raspoložemo nakon Drugog svjetskog rata, kao i popratni tekst u članku, svjedoče o Urbanovu aktivnom djelovanju nakon 1941. i posebno 1945. Navedeni intervju svjedoči da je vojna služba skladatelju predstavljala težak teret za cijelog radnog vijeka. U jednoj od rijetkih sačuvanih izjava, Jan Urban kaže: „Reći – razumijem! – ma što da se kazalo, i kada treba i kada ne treba, težak je okov i za običnog vojnika“. Skladatelj je marljivo radio na oživljavanju glazbenog života Valjeva nakon oslobođenja i u podmakloj dobi, a nastavio je i sa skladateljskim radom. Jan Urban umro je u 77. godini života, 9. veljače 1952. godine u Valjevu, gdje je i pokopan.

2. Stvaralaštvo Jana Urbana

Profesionalna služba vojnog glazbenika u najvećoj je mjeri obilježila život, ali i opus Jana Urbana. Ipak, cijeloga života Urban nije napustio srednjoeuropsku tradiciju nacionalnih škola 19. stoljeća koju je upio na Praškom konzervatoriju.

Nekoliko je tragova na osnovi kojih možemo zaključiti da Urbanova instrumentalna djela pokazuju veću kvalitetu u odnosu na vokalna (u pravilu glazbeno-scenska ostvarenja), koja su mu također snažno ležala na srcu. Prvi trag upućuje na tiskana djela (osim klavirskih djela koja su tiskana u Beogradu u prvom desetljeću 20. st., nekoliko je tiskovina izišlo i nakon Urbanove smrti, no riječ je isključivo o instrumentalnim skladbama), dok dodatnu potvrđuju navedenoj tvrdnji predstavljaju izvedbe nakon Urbanove smrti. Urbanova vokalno-instrumentalna djela u pravilu su izvođena za njegova života i kasnije se nisu vraćala na pozornicu (opširnije u nastavku), dok su se instrumentalna djela zadržala na repertoaru i nakon Urbanove

smrti te se i danas izvode. S druge strane, i suvremene kritike više idu u prilog instrumentalnih nego vokalno-instrumentalnih djela: osim odličnih kritika klavirskog opusa, već su suvremenici ocijenili da se u praškom studentu krije vrstan instrumentator („Dve umetničke proslave u Osijeku“). Bibliografija rasprava i članaka JLZ Miroslav Krleža (Kuntarić 1986: 571) upućuje na 18 članaka koji u hrvatskom i srpskom tisku u vremenskom razmaku od gotovo četrdesetak godina obrađuju stvaralaštvo i izvedbe pojedinih djela Jana Urbana: opera „Majka“ i „Đul-Beaza“, opereta „Igumanov grijeh“ i „Terpsihora“ te instrumentalnih skladbi („Klavir-album“, „Zbirka kompozicija“ i dr.).

2.1. Instrumentalna djela

2.1.1. Klavirska djela

Solističke skladbe za klavir prva su djela s kojima se Urban afirmirao u novoj sredini izvan vojne službe. Riječ je u prvom redu o minijaturama izdanima u četiri klavirske zbirke (jedinice 1.1.1, 1.1.2 i 1.1.3 u popisu ostavštine), uz koje su, kako je navedeno, u tisku izišli „Srpsko potpuri“ i valcer „Fatima“. Izvještaj u „Novoj iskri“, izdanje iz veljače 1906., navodi da je „u izdanju knjižare Sv. B. Cvijanovića (Beograd) izišao (...) valcer Fatima, kompozicija Jana Urbana (Valjevo). Izdanje je ukusno, a cijena mu je 1,50 dinara“.¹⁵

Klavirska djela Jana Urbana s jedne se strane snažno naslanjaju na tradiciju njemačke romantičarske glazbe 19. stoljeća (Schumann, Mendelssohn, u manjoj mjeri Grieg), dok se istovremeno obilno koriste slavenskim ritmovima i melodijama, češkim i poljskim te južnoslavenskim. Urban će se u pojedinim minijaturama naslanjati i na Chopinovu tradiciju (specifične kromatske uzlazne melodije i kretanje u paralelnim sekstama u „Dagmar“), na što će se pozvati i u naslovima skladbi („Martida – Nocturno“). U prvom je redu riječ o klavirskim minijaturama programskog karaktera („Proljeće dolazi“, „Pastirova pjesma“), no Urban sklada i mnogo karakternih plesova (mazurke i valceri). Harmonijski se Urban u klavirskim minijaturama nastavlja na tradiciju nacionalnih škola druge polovice 19.

¹⁵ Reklamu za „Fatima“ valcer s istim tekstom donosi i *Pravda* od 21. 2. 1906., str. 4.

stoljeća, ne izlazeći u pravilu iz granica tonaliteta i modusa, dok na melodijskoj razini susrećemo dijatonske, pentatonske („Bagatela“) i bogato kromatske melodije.

Formalno su Urbanove minijature građene uglavnom trodijelno („Dječja pjesma“ br. 2 i br. 3.), iako postoje primjeri dvodijelne tematske građe („Proljeće dolazi“). Urbanova trodijelnost ne slijedi uvijek a-b-a formu, nego se skladatelj u pojedinim skladbama („Majčina pjesma“ iz 1.1.1.) koristi a-b-c formom, vješto spajajući u kratkoj klavirskoj minijaturi melodioznost nacionalnih škola 19. st. (dio a) s klavirskim slogom ranoromantičarske glazbe istog stoljeća (dio c). U svojim klavirskim djelima Urban će tek rijetko posegnuti za složenijim formalnim oblicima (sonatni rondo u prvom stavku „Sonatine“ iz 1.1.1.).

(Južno)slavenski karakter Urbanovih klavirskih skladbi možemo pronaći na melodijskoj („Pastirova pjesma“) i na ritamskoj razini (npr. obilno korištenje plesnih ritmova, u prvom redu sinkopa). Tako ćemo s ritamske strane u većoj mjeri susresti karakteristične plesove zapadnih Slavena (npr. aludiranje na ritam poloneze u srednjem dijelu „Bagatele“ iz 1.1.2.) nego nepravilne ritmove slavenskog juga, čak i u kompozicijama koje u naslovu nose jasan orijentalni karakter. Uz to, u klavirskom opusu naći ćemo i nekoliko marševa („Dječja pjesma“ br. 3., „Rudari“...).

Urbanova izdana klavirska djela tek će povremeno pokazivati virtuozan karakter („Dječja pjesma“ br. 2, Mazûrek), što možemo dovesti u vezu s bogatom pedagoškom aktivnošću skladatelja: u svojim se skladbama Urban u mnogo većoj mjeri oslanja na istančanu melodioznost i jednostavniju ritamsku i harmonijsku pratnju melodije, dok će pravi virtuozan karakter svog skladateljskog sloga Urban pokazati u orkestralnim djelima.

2.1.2. Komorna djela

Za Urbanova komorna djela možemo reći da su stilski nastala na tragu njegovih klavirskih djela, naslanjajući se time na tradiciju glazbe romantizma. Očito je i u komornom opusu Urban nastojao i na tlu današnje Srbije i Hrvatske nastaviti s tekovinama skladateljske tradicije koju je usvojio u rodnom Pragu. Budući da ne raspoložemo s detaljnijim podacima o Urbanovoj pedagoškoj aktivnosti, kao ni o njegovim kontaktima s Česima

u novom okruženju, po pitanju rekonstrukcije izvedbenog konteksta njegovih komornih djela prepušteni smo pretpostavkama. Ipak, vjerojatno nije slučajno da su sva (za sada poznata) Urbanova komorna djela pisana za violinu, od čega najveći dio zauzimaju dva za violinu i klavir. Skladbe za violinu i klavir su, kao i Urbanova klavirska djela, u najvećem dijelu karakterno lirska glazbena ostvarenja: u tom se kontekstu ističu Notturmo „Večernja molitva“ (u popisu ostavštine pod signaturom 1.4.2.) datiran 8. 3. 1937., kao i Serenada (1.4.7.) i Elegija (1.4.8.). Lirski karakter tih skladbi, prisutan u prvom redu zahvaljujući pjevnim melodijama u solo dionici, upućuje na kućnu izvedbu djela, uz pretpostavku da je lirske komorne skladbe izvodio i sa svojim učenicima. Među komornim djelima posebno mjesto zauzima skladba „Hod po bespuću“, datirana 14. 5. 1945. u Valjevu, nastala inspirirana Preradovićevim „Putnikom“, kao izravna indikacija skladateljeva osjećaja izgubljenosti u turbulentnim vremenima.

Drugi tip Urbanovih komornih skladbi naslanja se na plesne komade i slavensku folklorističku tradiciju instrumentalne glazbe 19. stoljeća. Urban je plesni karakter zadržao u dvama valcerima: „Caprice valse“ (Osijek, 4. 7. 1933., 1.4.1.) i „Kata – Valse lento“ (1938., 1.4.3.), njegujući tako u svom komornom skladateljskom opusu i u novim sredinama na južnoslavenskom tlu tradiciju kućnog muziciranja 19. stoljeća, upijajući tako samo djelomično nove glazbene tekovine pulsirajućih svjetskih središta – Beča, Berlina i Pariza (u opereti „Igumanov grijeh“ Urban će posegnuti za ritmovima popularnog *foxtrota*).

Svakako treba naglasiti zbirku od 40 etida za violinu solo (1.3.1.), koja nam je sačuvana u različitim rukopisima. Uz naslov djela, didaktička namjena skladbi potvrđena je i na osnovi raznovrsnih vježbi za intenziviranje violinske tehnike. Na žalost, nije nam poznato je li zbirka etida bila predviđena za tisak, no i 40 spomenutih etida iz kojih se iščitava dubinsko poznavanje tehnike sviranja instrumenta potvrđuju da je riječ o velikom glazbenom pedagogu s kontinuiranim prosvjetnim djelovanjem, o čemu doznajemo i iz Urbanove biografije. I etide za violinu inkarniraju južnoslavenski folklor i narodne pjesme, koje je – kako pamti obiteljska tradicija – skladatelj zapisivao diljem austro-ugarskog ruba.

Potrebno je spomenuti i dvije skladbe za orgulje i jedan komad za violinu i orgulje, o čijem kontekstu nastanka nemamo podataka. Zajednička im je godina nastanka – 1940.: „Preludium“ za orgulje solo (signatura 1.2.1.) nosi datum 28. 3. 1940., dok je „Elegija za violinu i orgulje“ (1.5.1.) datirana s 20. 12. 1940. Dvije navedene skladbe moguće bi bilo staviti u kontekst Uskrsa i Božića, imajući u vidu sakralni karakter izbora instrumenata.

2.1.3. Orkestralna djela

Posebnu pozornost glazbenika i muzikologa zaslužuju Urbanova orkestralna djela. Količinski je riječ o najvećoj skupini njegovih skladbi, barem prema aktualnim spoznajama o Urbanovu opusu. Pozadinu Urbanovih orkestralnih skladbi potrebno je u prvom redu promatrati u kontekstu službe vojnog kapelnika jer je velik dio napisan (ili obrađen) za puhački orkestar. Vojni garnizoni u 19. stoljeću – i unutar Austro-Ugarske i u njezinom susjedstvu – sloveli su kao najveći širitelji klasične glazbe kasnog 18. i 19. stoljeća. Već u Mozartovo vrijeme puhački ansambli nazvani „Harmoniemusiken“ počeli su preuzimati stilske tekovine svojega vremena, ali i koncertno izvoditi suvremenu opernu literaturu, a još je i Wagner hvalio odlične obrade i izvedbe svojih djela za slične puhačke sastave. Orkestralna djela za vojne puhačke ansamble nisu se ograničavala samo na obrade, već su u pravilu dirigenti spomenutih orkestara, što ćemo susresti i u Urbanovu primjeru, skladali za sastave kojima su ravnali.

Urbanova orkestralna djela koja se nalaze u njegovoj ostavštini upućuju da su skladana u dugačkom periodu od 1916. do 1941. (jedna verzija „Angelina“ valcera, signatura 1.6.22., nosi vremensku oznaku 1949. g., no pretpostavka je da je riječ o kopiji djela nastalog 1938. g., koja stoji na drugoj verziji skladbe). Imajući u vidu nepotpune spoznaje o cjelokupnom Urbanovu skladateljskom djelu, kao i činjenicu da samo rijetke skladbe (npr. „Srpski ples br. 1. Đurđevka“) nose broj opusa – op. 39., možemo pretpostaviti da je Urbanov orkestralni opus bitno veći od sačuvanog dijela u navedenoj ostavštini.

Poseban dio opusa predstavljaju „Srpski plesovi“ (sačuvani djelomično i pod nazivom „Jugoslavenski plesovi“), od kojih su uz spomenutu „Đurđevku“ u ostavštini sačuvani još i plesovi br. 3., 6. „Kokonješte“ i 9.

„Trojanac“, dok su pod imenom „Jugoslavenski plesovi“ sačuvani plesovi br. 4. i 8. Drugu skupinu orkestralnih djela sačinjavaju također karakterni plesni komadi „Poskočice“, od kojih je sačuvan nešto veći broj (1., 5., 6., 7., 8., 9., 13.). Ostatak orkestralnih djela u pravilu odgovara uvertirama programatskih naslova („Zvuci ispod Medvednika“, „San ljubavi“, „Na rastanku“, „Sa istoka“, „Na igri“, „Slike iz Bosne“, „Vojvoda Bobunski“ itd.).

Po pitanju instrumentacije, Urbanova djela slijede dvije sheme – dio ih je skladan za veliki limeni puhački orkestar s pratećim udaraljka (timpani i bubanj), dok je velik dio skladbi pisan za simfonijski orkestar. Urban je očito mogao računati na veliki simfonijski orkestar koji se sastojao od profesionalnih glazbenika (osvjedočena je njegova suradnja sa Simfonijskim orkestrom Radio Beograda te Osječkom filharmonijom), za razliku od komornih djela, koja su očito namijenjena drukčijoj publici, sastavljenoj po svoj prilici od glazbenih amatera.

Djela za orkestar govore vlastitim jezikom i u skladatelju otkrivaju sjajnog orkestratora s istančanom vještinom vođenja pojedinih dionica. I u ovom dijelu opusa prevladavaju plesni komadi, što nije iznenađenje imajući u vidu da su plesne skladbe tradicionalno činile velik dio opusa vojnih i ostalih limenih sastava, koji su u srednjoeuropskom kulturnom krugu često nastupali u okviru (nedjeljnih) promenadnih koncerata, na kojima je, prema svjedočenju skladateljeva sina, i Jan Urban sudjelovao. Iako je broj glazbenih manifestacija toga tipa u 19. i početkom 20. stoljeća bio iznimno velik, brojni izvori o repertoaru nisu sačuvani. U tom je kontekstu postojanje Urbanove ostavštine vrijedan doprinos rekonstrukciji glazbene svakodnevice u sredinama u kojima je djelovao nakon 1899., a koji istovremeno svjedoči o visokoj umjetničkoj kvaliteti i tehničkom umijeću skladateljskog zanata. Iako se publika koncertnih i opernih kuća u „građanskom“ 19. stoljeću (čije su se tekovine na južnoslavenskom prostoru nastavile i kasnije) sastojala od predstavnika svih društvenih slojeva, samo je rijetka glazbena građa bila dostupna svima: upravo Urbanova djela možemo smatrati primjerom skladbi koje su bile pristupačne svim društvenim slojevima. Tome svjedoči i popularnost koju je imao u sredinama u kojima je živio, a što potvrđuju mnogi članci (vidi ostavštinu).

Urbanov orkestralni opus moguće je sagledati na trima izabranim skladbama: „Kokonješte“ (Srpski ples br. 6) i „Trojanac“ (Srpski ples br. 9) predstavljaju dva stilizirana plesa koja i danas možemo naći u srpskom folkloru. „Trojanac“ nosi datum 3. 7. 1916. i nastao je u jeku Prvog svjetskog rata, kao i „Kokonješte“. „Trojanac“ karakterizira stilizirani plesni korak, koji daje snažan pečat cijeloj skladbi, a melodijske linije tog slavenskog plesa u većoj se mjeri oslanjaju na češku nego na srpsku glazbenu tradiciju. Urban je srednji dio oblikovao kao svečani Grave, za čim skladatelj često poseže da bi naglasio karakterni kontrast plesnom duktusu ostalih dijelova. Dok „Trojanac“ prati trodijelnu formu a-b-a, „Kokonješte“ je građen kao velika dvodijelna forma, pri čemu svaki dio započinje opsežnim uvodom. Folklorni karakter plesa sadržan je u kromatskim melodijskim linijama, dok završetak plesa „Kokonješte“ upućuje na snažan vojno-glazbeni idiom. Oba su plesa kraćeg trajanja (4 – 6 min) i odgovaraju jednostavačnim orkestralnim plesnim skladbama tradicije na kojoj su nastali.

„Zvuci ispod Medvednika“ svojim programskim karakterom upućuju na drugi tip orkestralnog sloga: skladba nastala 5. 6. 1916. na Krfu implicira zavičaj s kojim je češki skladatelj srastao u desetak godina života u Valjevu, pokraj kojega se nalazi planina po kojoj je skladba dobila ime. Skladba koja se može svrstati u programske jednočine uvertire građena je kao fantazija i tematski kontinuirano donosi novi materijal, no u odnosu na dva prethodno opisana plesa ima bitno dramatičniji karakter. Za razliku od dvije skupine orkestralnih plesova („Srpski plesovi“ i „Poskočice“), koji karakterno i idejno prate Dvořákov opus srodne vrste, „Zvuci ispod Medvednika“ naslanjaju se na tradiciju programatskih orkestralnih simfonijskih slika Smetane („Moja domovina“ može se povezati i s Urbanovim „Slikama iz Bosne“, pisanim također za simfonijski orkestar). I „Zvuci ispod Medvednika“ odličan su primjer Urbanova skladateljskog umijeća.

2.2. Vokalno-instrumentalna djela

Nekoliko je općih karakteristika Urbanovih vokalno-instrumentalnih djela: 1) u pravilu riječ je o glazbeno-scenskim djelima koja 2) osim nekoliko kraćih ulomaka gotovo da uopće nisu sačuvana. Također, Urbanova

glazbeno-scenska djela izvodila su se samo netom nakon nastanka, dok nema potvrde da su izvođena nakon skladateljeve smrti.

U najopsežnijem pregledu repertoara hrvatskih kazališta, među kojima posebno mjesto zauzima Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, Hećimović (1990: 228) navodi izvedbe četiriju Urbanovih djela izvedenih na daskama osječkog HNK: 1) „Otok smrti“. Muzičko-dramatski traktat u tri dijela. Dramatizirao L. D. B. Glazba J. Urbana. Redatelj Hinko Tomašić. Premijera: 27. ožujka 1939. Druga izvedba 31. ožujka 1939. (Hećimović / Obelić 1990: 508); 2) „Đul-Beaza“ (Bijela ruža). Lirska opera u tri čina (četiri slike). Napisao Radoslav Kosmajac. Redatelj A. V. Beck (Viktor Bek). Dirigent Đuro Maliniak. Praizvedba: 23. veljače 1924., ukupno četiri izvedbe, od kojih posljednja 20. ožujka 1924. (Hećimović / Obelić 1990: 541); 3) „Igumanov grijeh“. Opereta u dva čina s predigrom. Napisao Radoslav Kosmajac. Redatelj Dušan Mitrović. Dirigent Antun Štefan. Praizvedba 20. ožujka 1926., ukupno četiri izvedbe, od kojih posljednja 25. svibnja 1926. (Hećimović / Obelić 1990: 543) i 4) „Terpsihora“. Opereta u tri čina. Napisali Stjepan Dobrić i Ivo Rakarić. Redatelj Đuka Trbuhović. Dirigent Lav Mirski. Scenograf Đorđe Petrović. Praizvedba 16. prosinca 1939., ukupno deset izvedbi, od kojih posljednja 22. lipnja 1940. (Hećimović / Obelić 1990: 547).

Svoju prvu operu, „Majka“, Urban je skladao još za prvog valjevskog perioda. „Majka“ je jedna od prvih srpskih opera: Josip Andreis (1989: 621) navodi da je prva izvedena srpska opera „Na uranku“ Stanislava Biničkog (1872. – 1942.), dok je libreto napisao Branislav Nušić. Ipak, potrebno je naglasiti da opera „Na uranku“, skladana 1903. godine, nije i prva srpska opera uopće: to mjesto pripada neizvedenoj operi „Ženidba Miloša Obilića“ Božidara Joksimovća (Andreis 1989: 621). Stana Đurić-Klajn u članku „Jovan Urban. Povodom 25-godišnjice smrti“ (signatura u ostavštini 3.1.5.) navodi da je „Majka“ druga izvedena srpska opera, a beogradska publika mogla ju je vidjeti 4. prosinca 1910. Izvedba „Majke“ rezultat je Urbanove suradnje s basom Žarkom Savićem, koji je između 1909. i 1911. ravnao vlastitom glazbeno-scenskom trupom, s kojom je htio izvesti jedno domaće ostvarenje, odlučivši se tako za „Majku“. Nažalost, nijedan glazbeni ulomak „Majke“ danas nije sačuvan, no u fondusu Univerzitetske biblioteke u Beogradu čuva se tiskani primjerak libreta opere.

Prva Urbanova opereta je „Igumanov grijeh“ ili „Lažni iguman“ – upotreba oba imena potvrđuje se i u najavi za izvedbu u Novosadskom pozorištu (*Pravda*, br. 303, str. 5). U članku „Premijera *Igumanovog greha* u Novom Sadu“¹⁶ donosi se sljedeći izvještaj: „U subotu, 20. ovog mjeseca prikazana je u ovdašnjem kazalištu naša prva domaća opereta *Igumanov grijeh*, čiji je pisac g. Mihajlo M. Stepanović (Rade Kosmajac), a skladatelj g. J. Urban. Opereta je imala uspjeha, mada bi boljom podjelom uloga i sretnijim izvođenjem mogla imati jaču i uspješniju impresiju. Ono što čini pravu vrijednost ove operete je naš narodni, laki i vrijedni humor u libretu i svježi nacionalni motivi, obrađeni u muzici na jedan suvremen način. Ni malo šablonska i u duhu *foxtrota*, muzika se približava klasici i tako dobiva trajnu vrijednost. Naročitu senzaciju daju naše arije, koje se iz cijelog muzičkog ansambla na mahove pojavljuju kao veseli pozdravi i lijepa sjećanja.“ Kako je u ostavštini Jana Urbana sačuvan primjerak libreta operete, a imajući u vidu navedenu kritiku s novosadske izvedbe koja sadrži radnju, moguće je rekonstruirati sadržaj „Igumanovog grijeha“. Libreto donosi priču o prevarantu Makariju koji se predstavlja kao iguman, upravitelj pravoslavnog samostana i muškog internata, povezanog uskim prolazom sa ženskim internatom. Zaplet nastaje kada u internat bježeći od svog oca dolazi Vladimir s djevojkom Ružom prurušenom u muškarca. U Ružu se zaljubljuju i Makarije koji je primijetio da je riječ o ženi, kao i upraviteljica ženskog internata Liza, misleći da je u pitanju mladić. Na koncu Vladimir i Ruža završavaju zajedno, kako bi Makarije bio prepušten staroj i ružnoj upraviteljici Lizi. Pod signaturom 2.1.2. u ostavštini su sačuvane dvije arije iz „Igumanova grijeha“ u verziji za glas i klavir.

Opereta „Terpsihora“ s deset izvedbi najizvođenije je Urbanovo glazbeno-scensko djelo: Bogner-Šaban (1997: 86) u djelu „Kazališni Osijek“ spominje praizvedbu „Terpsihore“ riječima: „Tijekom 1939. godine još je jedanput omogućeno negdašnjem popularnom glumcu Narodnoga kazališta Ivi Rakariću da pokaže na sceni svoje spisateljsko umijeće. On i Stjepan Dobrić tvorci su libreta operete Terpsihora, a glazbu je skladao Jovan Urban vojni kapelnik“, dodajući da „njezino uprizorenje iskazuje hvalevrijedan

¹⁶ *Pravda*, br. 324., str. 6.

odnos Uprave osječkog kazališta prema svojim vjernim članovima“. U ostavštini se čuvaju tri ulomka iz „Terpsihore“ (dueti 2.2.1., 2.2.2. i 2.2.3.).

Donoseći kratku biografiju s navođenjem glavnih glazbeno-scenskih djela, u članku „Dve umetničke proslave u Osijeku“, navodi se da je Urban skladao i prikaz „Zaćaranu princezu“, kao i operetu „Ruka“, koja je „predana na izvođenje Zagrebačkoj opereti“, o kojoj za sada nemamo podataka. Od ostalih Urbanovih vokalnih djela potrebno je istaknuti i zborove, pisane na svjetovne (npr. „I dok pleše Cigančica“ pod signaturom 2.2.3.) i liturgijske tekstove. Uz zahvalnicu „O sanctissima“ (2.3.1.), u ostavštini (2.3.4.) je sačuvana Misa u C-duru za mješoviti zbor i orgulje sa sljedećim stavcima: I. Preludium, II. Slava, III. Vjerovanje, IV. Prikazivanje, V. Svet, VI. Posle podizanja, VII. Na blagoslov.

Zaključak

Jan Urban je skladatelj koji gotovo sedamdeset godina nakon smrti još uvijek budi interes znanstvenika i publike. Biografija skladatelja vjerno oslikava političke događaje slavenskog juga prve polovice 20. stoljeća – od sudjelovanja u institucijama Kraljevine Srbije i uključenosti u Prvi svjetski rat, u kojem je skladao i na Solunskom bojištu (na partiturama uvertire „Zvuci ispod Medvednika“ i „Trojanca“ stoji da su skladane 1916. na Krfu), do punog skladateljskog ostvarenja u međuratnom razdoblju, u kojem se skladatelj odlično uklopio u građansku srednjoeuropsku kulturu Osijeka, grada u kojem je živio do 1941.

S glazbene strane Urban jasno kreće od srednjoeuropske tradicije, gradeći svoj glazbeni izričaj na dva temelja: nacionalnim školama 19. stoljeća, oslanjajući se tako na tradiciju najvećih imena češke glazbe prethodne generacije, kao i na germanskoj tradiciji klavirske minijature i komorne glazbe. Dolazeći na slavenski jug Urban proširuje svoj glazbeni interes i na folklor južnoslavenskih naroda kojim se snažno koristi u svojim djelima, ponajprije orkestralnim, među kojima posebno mjesto zauzimaju „Srpski plesovi“ i „Poskočice“, ostajući pritom s glazbene strane ipak bliži tekovinama Praškog konzervatorija nego temama i ritmovima južnoslavenskih naroda. Imajući u vidu gotovo sinonimsku upotrebu izraza „srpski“ i „jugoslavenski“ u njegovim orkestralnim plesovima, Urbanov je

opus zanimljiv i s idejne strane: opčinjenost slavenskom kulturom možemo tumačiti kao jedan od motiva da kao mladi skladatelj napusti Prag i dođe na jug Srbije.

Imajući u vidu sve navedeno, Jan Urban može se smatrati jedinstvenom umjetničkom pojavom na južnoslavenskom tlu. Snažna ukorijenjenost u glazbenoj tradiciji srednje Europe, iz koje je potekao, kao i upoznavanje i apsorpcija lokalne folklorne tradicije u zemljama u kojima je kasnije djelovao iznjedrile su specifičnu glazbenu simbiozu vidljivu u prvom redu u bogatom klavirskom i orkestralnom opusu, zbog čega možemo pretpostaviti da će skladatelj i u budućnosti pobuđivati interes muzikologa i glazbenika.

Literatura

- Andreis, Josip. 1989. *Povijest glazbe*. Svezak 3: Povijest hrvatske glazbe. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Bogner-Šaban, Antonija. 1997. *Kazališni Osijek*. Zagreb: AGM. Osijek: Hrvatsko narodno kazalište.
- Đorđević, Vladimir R. 1969. *Ogled srpske muzičke bibliografije do 1914*. Beograd: Nolit.
- Fišer, Darko. 1998. Židovi u Osijeku. U: *Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj*. Ognjen Kraus, ur. Zagreb: Židovska općina Zagreb, 425–427.
- Hećimović, Branko, ur. 1990. *Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga prva. Repertoari kazališta, kazališnih družina i grupa, partizanskih kazališta, festivala, smotri i susreta. Zagreb: Globus.
- Hećimović, Branko / Obelić, Vladimir, ur. 1990. *Repertoar hrvatskih kazališta*. Knjiga druga. Abecedni popisi kazala. Zagreb: Globus.
- Kovačević, Krešimir, ur. 1984. *Leksikon jugoslavenske muzike*. Svezak 2. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
- Kovačević, Krešimir. 1974. Mirski, Lav. U: *Muzička enciklopedija*. Svezak 2. Krešimir Kovačević, ur. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 589.
- Kuntarić, Marija, ur. 1986. *Bibliografija rasprava i članaka*. Muzika. Struka VI. Svezak 14. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
- Paulik, Dalibor. 2008. Bitne repertoarne karakteristike žanrova glazbenog kazališta Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku. U: *Krležini dani u Osijeku 2007*. 100. godina Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku. Povijest, teorija i praksa –

- hrvatska dramska književnost i kazalište. Branko Hećimović, ur. Zagreb: Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU (et. al.), 142–158.
- Pejović, Roksanda. 1977. Pokorni, Dragutin. U: Kovačević, Krešimir (ur.): *Muzička enciklopedija*. Svezak 3. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 101.
- Skovran, Dušan. 1977. Urban, Jovan. U: *Muzička enciklopedija*. Svezak 3. Krešimir Kovačević, ur. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 626.
- Sršan, Stjepan. 2008. Arhivsko gradivo u osječkom kazalištu. U: *Krležini dani u Osijeku 2007*. 100. godina Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku. Povijest, teorija i praksa – hrvatska dramska književnost i kazalište. Branko Hećimović, ur. Zagreb: Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU (et. al.), 19–29.
- Živaković-Kerže, Zlata. 2005. *Židovi u Osijeku* (1918. – 1941.) Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Osijek: Židovska općina Osijek. Cerna: Pauk.
- Živaković-Kerže, Zlata. 1998. Židovi u Osijeku i njihov utjecaj na gospodarski i javni život grada na prijelazu dva stoljeća (1868. – 1914.) U: *Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj*. Ognjen Kraus, ur. Zagreb: Židovska općina Zagreb, 428–434.

Članci iz novina i časopisa

- Beogradske novine*. Broj 340, godina III. 12. 12. 1917. str. 4.
- B. J. „Premijera 'Igumanovog greha' u Novom Sadu“. *Pravda*, br. 324. Godina XXII. Beograd, 26. 11. 1926., str. 6.
- I. Š. „Dve umetničke proslave u Osijeku“. *Pravda*, br. 10.584. Godina XXX. Beograd, 24. 06. 1934., str. 8.
- Nova iskra*. Broj 2, godina VIII. Veljača 1906. str. 63.
- Pravda*. Broj 49, godina III. 21. 2. 1906. str. 4.
- Pravda*. Broj 303, godina XXII. 05. 11. 1926. str. 5.
- Prosvetni glasnik*. Službeni list Ministarstva prosvete i crkvenih poslova. Broj 12, godina XXV. Prosinac 1904. str. 659.
- Prosvetni glasnik*. Službeni list Ministarstva prosvete i crkvenih poslova. Broj 2, godina XXVI. Veljača 1905. str. 146.
- Prosvetni glasnik*. Službeni list Ministarstva prosvete i crkvenih poslova. Broj 7, godina XXVIII. Srpanj 1907. str. 483.
- Prosvetni glasnik*. Službeni list Ministarstva prosvete i crkvenih poslova. Broj 6, godina XXIX. Lipanj 1908. str. 481.

- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 13, godina XIX, Beograd, 03. 04. 1899. str. 2.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 15, godina XIX, Beograd, 17. 04. 1899. str. 8.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 43, godina XIX, Beograd, 30. 10. 1899. str. 1.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 9, godina XXIII, Beograd, 02. 03. 1903. str. 9.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 25, godina XXIII, Beograd, 22. 06. 1903. str. 8.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 19, godina XXVI, Beograd, 29. 06. 1906. str. 4.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 1, godina XXX, Beograd, 09. 01. 1910. str. 4.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 19, godina XXXIV, Beograd, 03. 07. 1914. str. 7.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 17, godina XXXV, Niš, 12. 06. 1915. str. 6.
- Službeni vojni list.* Organ i izdanje Vojnog ministarstva. Broj 17, godina XXXIX, Beograd, 26. 04. 1920. str. 19.

Prilozi

Prilog 1. Popis djela Jana Urbana iz ostavštine pohranjene u exil.arte Zentrumu bečkog Sveučilišta za glazbu i scensku umjetnost

1. INSTRUMENTALNA DJELA

1.1. KLAVIRSKESKLADBE

- 1.1.1. Zbirka kompozicija, sveska II [Sonatina, Napuštena, Rudari, Anica Polka, Na rastanku, Zulejka, Nadežda mazurka, Večernja pesma, Majčina pesma]
- 1.1.2. Klavir-Album [Proleće dolazi, Pastirova pesma, Jurmusa – orijentalški valcer, Arijeta, Bagatela, Mirtida Nocturno, Romansa, Al' je lep ovaj svet, Večernja pesma, Jelka – mazurka]
- 1.1.3. Zbirka kompozicija (Klavier-Album), sveska IV [Angelina valcer, Beduin na molitvi, Zaída – orijentalški valcer, Dečije pesme nr.1, nr.2, nr.3., Romansa, Prolečna pesma, Divna – polka–mazurka]

- 1.1.4. Klavirske kompozicije, sveska V [Mahmura – orientalski ples, Dagmar – mazurka, Na sastanku, Ples bubamare, Suton, Majčina pesma, Kata – valcer, Nestašno momče (Veselo momče), Ples Patuljka („Začarana princeza“), U dobrom raspoloženju, Naši dolaze (uspomena na 1918), Čarobnjak se zabavlja (iz „Začarane princeze“), Mazûrek, Uspomene radi, Proletnja pesma Nr.1., Proletnja pesma Nr.2., Večernja pesma, Preludium (u samostanu)]
- 1.1.5. Klavirske kompozicije [Dečje pesme I, II, III, IV, Emina – orijentalški valčik, U veselom društvu, Esad Paša – orijentalška koračnica, Beduin na molivi, Divna – polka mazurka, Preko Albanije – žalobna koračnica, Victorie mazurka, Rudari – svečana koračnica, Preludium, Fatima – valcer, Romansa, Angelina valse, Abasa – orientalski valčik, Jelena – polka, Valcer]
- 1.1.6. Jugoslovenska igra br. 5
- 1.1.7. Narodni plesovi za klavir [Trakavica, Trojanac „Čika Ljuba“, Garčanka, Valjevčica, Tamjanka 5, Kolubarka, Mariola rumunsko kolo, Kozačko kolo, Krakovjak, Slovenački valčik, Djurdjevka, Užički špacir, Hrvatsko kolo, Hajd na levo, Nebesko kolo, Niševljanka, Neda Trivče, Ja sam sirota, Cigančica]

1.2. SKLADBE ZA ORGULJE

- 1.2.1. Preludium (Pristup)

1.3. SKLADBE ZA VIOLINU SOLO

- 1.3.1. 40 etida za violinu solo
- 1.3.2. Skladbe za violinu solo

1.4. SKLADBE ZA VIOLINU I KLAVIR

- 1.4.1. Caprice valse, solo za violinu uz pratnju klavira (II. čin, broj I, glazba za binu)
- 1.4.2. Notturmo – Večernja molitva, solo za violinu
- 1.4.3. Kata – valse lento, solo za violinu uz pratnju klavira
- 1.4.4. Hod po bespuću
- 1.4.5. Leptir, za violinu i klavir
- 1.4.6. Bagatella
- 1.4.7. Serenada – violina (cello) uz pratnju klavira
- 1.4.8. Elegija – posvećena nar. heroju Žikici Jovanoviću Špancu

1.4.9. Komad za violinu i klavir, kopija

1.5. SKLADBE ZA VIOLINU I ORGULJE

1.5.1. Elegien – Broj 5, Violina, Orgulje

1.6. SKLADBE ZA ORKESTAR

- 1.6.1. Đurđevka, Srpska igra Nr. 1, dionice
- 1.6.2. Đurđevka, op 39, partitura
- 1.6.3. Jugoslavenska igra Nr. 4 (II) / Presto, partitura
- 1.6.4. Srpske igre, br. 6, Kokonješte, partitura
- 1.6.5. Srpske igre br. 9, Trojanac, partitura
- 1.6.6. Srpske igre br. 3 i br. 9, dionice
- 1.6.7. Jugoslavenski plesovi, br. 8, partitura
- 1.6.8. Poskočica br. 1, partitura
- 1.6.9. Poskočica br. 5, partitura
- 1.6.10. Poskočica br. 6, partitura
- 1.6.11. Poskočica br. 7 i br. 8, dionice
- 1.6.12. Poskočica br. 9, partitura
- 1.6.13. Poskočica br. 9, dionice
- 1.6.14. Poskočica br. 13, partitura
- 1.6.15. Zvuci ispod Medvednika, partitura
- 1.6.16. Makmura – orientalski ples, partitura
- 1.6.17. Dragana – Valse lento, partitura / Ples patuljka, partitura
- 1.6.18. Orijehtalski marš – Orijehtalska koračnica, partitura
- 1.6.19. [Slike iz Bosne] op 38 / 1. stavak – Teferič; 2. stavak – Serenada; 3. stavak – Jugoslavenska igra, partitura
- 1.6.20. Zbirka djela za orkestar: San ljubavi; Jugoslavenski plesovi br. 6 (nedostaje); Raxa valse (nedostaje); Vežbe jugoslavenske omladine; Nataša Mazurka
- 1.6.21. Fragmenti iz opere „Djul Beaza“
- 1.6.22. Angelina valse / gudački orkestar (Angelina valčik), partitura
- 1.6.23. Mercedes valse, klavirski izvadak i dionice
- 1.6.24. [Serenada] Moderato sostenuto
- 1.6.25. Na rastanku – Modrato alla Turque, partitura
- 1.6.26. Emina – orientalski valčik, partitura

- 1.6.27. Caprice valse, dionice
- 1.6.28. Kata, Valse lento, dionice

2. VOKALNA DJELA

2.1. DJELA ZA SOLO GLAS UZ INSTRUMENTALNU PRATNJU

- 2.1.1. Slava Bogu na visini, tenor (sopran) uz pratnju orgulja
- 2.1.2. Zbirka arija: Nocturno iz opere „Đul Beaza“ (Tenor); Zenilova arija iz opere „Đul beaza“ (Bariton); Sećanje (Reči Vlad. Petrovića) (tenor)
- 2.1.3. Francuska romanca (Karikatura)
- 2.1.4. Proleće
- 2.1.5. Pod gorom

2.2. DUETI

- 2.2.1. Završna pesma iz operete Terpsihora – duet (tenor, bariton) („S tugom osjećam ja“)
- 2.2.2. Svečana koračnica, Duet iz Terpsihore (?)
- 2.2.3. Le Mysterieux, duet iz Terspihore

2.3. DJELA ZA MJEŠOVITI ZBOR

- 2.3.1. O sanctissima / Zahvalnica
- 2.3.2. Akšam dođe, mešoviti zbor
- 2.3.3. I dok igra Cigančica, mešoviti zbor
- 2.3.4. C-dur misa za mješoviti zbor i orgulje, I Preludium, II. Slava, III. Vjerovanje, IV. Prikazivanje, V. Svet, VI. Posle podizanja, VII. Na blagoslov

2.4. LIBRETA

- 2.4.1. Libreto za operetu Igumanov greh, Opereta u dva čina s predigrom iz života društvenog. Napisao: Rad. Kosmajac. Muziku komponovao: Jovan Urban. Prvi put davana u Osečkom narodnom pozorištu 30. marta 1926. godine. Napisana 1925.

3. OSTALO

3.1. NOVINSKI ČLANCI¹⁷

- 3.1.1. Karikature i odlomci članaka iz Osijeka – 6 karikatura
- 3.1.2. Intervju, kritika, program (1949.)
- 3.1.3. Vujić, Borislav (a): Jan – Jovan Urban (Valjevo, 20. 7. 1973., godina XXIX, broj 1273)
- 3.1.4. Stogodišnjica rođenja Jovana Urbana (18. 7. 1975.)
- 3.1.5. Đurić-Klajn, Stana: Jovan Urban – povodom 25-godišnjice smrti, Pro musica 9 (1977.)
- 3.1.6. Jovan Urban (ožujak 1979.)
- 3.1.7. Ranković, Z. (a): Urban među Valjevcima (Napred, 22. 4. 1986.)

- 3.1.8. Vujić, Borislav (b): Šajkača u Osijeku
- 3.1.9. Ranković, Z. (b): Valjevska vojna muzika
- 3.1.10. M.R.: Sećanja na Jana Urbana
- 3.1.11. Oglad srpske muzičke bibliografije do 1914. godine; Nolit (kopije ulomaka iz knjige, str. 140–141)

3.2. PROGRAMSKE KNJIŽICE I PLAKATI

- 3.2.1. Prokop, plakat, premiere, Beograd, 19. 5. 1901.(?)
- 3.2.2. Igumanov greh, plakat, Osijek, 20. 3. 1926.
- 3.2.3. Ostrvo smrti, plakat, 27. 3. 1939.
- 3.2.4. Terpsihora, plakat, Osijek, 16. 12. 1939.
- 3.2.5. Plakat koncerta održanog 7. 11. 1950.
- 3.2.6. Plakat i program koncerta održanog 30. 5. 1983.

3.3. PISMA

- 3.3.1. Pisma iz Balkanskih ratova na marginama Biblije (transkripcija)
- 3.3.2. Pismo supruzi Milki, Osijek, 1. 7. 1920. (original)
- 3.3.3. Pismo Anne Hermanove i Eliške Kadlerove, 1. 7. 1952. (original)

¹⁷ Vidi fusnotu 2.

A CONTRIBUTION ON THE LIFE AND WORK OF COMPOSER JAN URBAN

Abstract

Domagoj MARIĆ

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia
Embassy of the Republic of Croatia in the Republic of Austria
Rennweg 3
1030 Wien, Austria
domagoj_maric@yahoo.co.uk

Gerold GRUBER

University of Music and Performing Arts, Vienna
Exil. arte Zentrum
Lothringerstr. 18/III
1030 Wien, Austria
gerold.gruber@exilarte.at

Jan Urban (1875 – 1952) was a Czech composer who spent most of his life in the South Slav area. In 1899, he arrived in the Kingdom of Serbia, where he was employed as a military band conductor until 1918, and subsequently continued the same service in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia. As a military musician, from his original arrival in Serbia until his retirement in 1941, he participated in the two Balkan Wars as well as the First World War. His service during this period made it possible for Urban to work in a variety of different cities. Osijek would be the one city among all others that stood out with its own rich musical traditions, similar to his native Prague, and its unique position within the Habsburg Monarchy until 1918. Among Urban's most significant works are two operas (*Mother* and *Djul Beaza*), two operettas (*Iguman's Sin* and *Terpsichore*), various orchestral compositions (nine "Serbian Dances," thirteen "Saltarelli," and twenty overtures and suites), more than fifty piano pieces published before the First World War, and many others.

Keywords: Jan Urban, Osijek, performing arts, military music